

Esaias Hillenius

Esaias Hillenius, zoon van Cornelis Hillenius jr., kwam op mijn pad omdat hij een zwager was van een van mijn meer dan 2048 stamovergrootouders, Daniel Mees. Esaias Hillenius en Daniel Mees waren getrouwd met dochters van Pieter Brongersma en Annetjen Toringa, Esaias met Margarethe en Daniel met Eetje.

Pieter Brongersma was pachter van het bestiaal in het Westerkwartier wat hem het recht gaf belasting te innen op het slachten van vee. Ook was hij pachter van het gemaal en later ook van de (minder opbrengende) waag. De historicus Van Deursen omschreef de verpachting van de belastingen als het *'bij uitstek geliefdkoord jachtveld van kleine scharrelaars en speculanten zonder vermogen'*.¹ Pieter Brongersma moet echter een welvarend man zijn geweest. Op diverse plaatsen had hij namelijk bezittingen. Welke dat waren blijkt uit de verdeling van zijn nalatenschap. Dochter Geertruit (Gertude) erfde *'behuizinge, heemstede en land te Grijpskerk'*, zoon Johannes landerijen in Oostwolt, Hendrik, Eetjen en Margarethe de goederen van de Middelhorst en overige erfgenamen nog goederen in de stad.² Mogelijk gaat het hier om een huis en hof aan de Nieuwstraat in Groningen, dat dan door dochter Ida kan zijn geërfd.

Esaias Hillenius wordt op 13 december 1622 geboren in Groningen. Hij trouwt op 28 mei 1648 in Groningen met Margaretha Brongersma, geboren rond 1625 en overleden op 24 december 1680 in Usquert.

Op 3 juli 1640 wordt hij als student ingeschreven aan de universiteit van Groningen. Hij studeerde daar in de tijd van de twisten tussen Gisbertus Voetius en Johannes Coccejus. Voetius behoorde tot de beweging der Nadere reformatie, die een sterke nadruk legde op de heiliging van het persoonlijk leven, met veel aandacht voor een op dit persoonlijk leven gerichte prediking, voor catechese, huisbezoek en zelfonderzoek, met aandrang tot bekering en wedergeboorte. Coccejus stond een meer scholastische exegese van de bijbel voor, hij was voor bijbelonderzoek waarbij ook op de samenhang met de context werd gelet. Coccejus was ook wars van een pijnlijk nauwkeurig betrachten van de zondagsrust. Esaias voelde zich het meest thuis bij de ideeën van de Nadere Reformatie.³

Hij wordt in augustus 1648 dominee in Bellingeweer. Op 12 januari 1662 neemt hij afscheid van Bellingeweer om predikant te worden in Usquert.

Vijf jaar na de dood van Margaretha trouwt Esaias, op 4 oktober 1685, in Usquert met Juliana Boulenius, die zeer kort hierna, op 14 januari 1686 sterft. In 1689 trouwt Esaias een derde keer, nu met Maria van der Vliet.

---

¹ Van Deursen in De Vries en Van der Woude, Nederland 1500-1815, blz. 131.

² GAG, R.A. III x 33 f.13

³ Duinkerken, W. Drie grafzerken. <http://cultuurtijdschriften.nl/download?type=document&docid=516305>

Juliana Boulenius

Juliana was eerder getrouwd met dominee Johann Michael Palatinus Knottnerus, geboren op 3 mei 1617 of 13 april 1617 in Hagerhausen (of Stockelsberg), Bohemen en gestorven in 1684 in Greetsiel (of Bunde) in Oost-Friesland. Hij was zoals zijn naam al aangeeft afkomstig uit de Paltz. Hij studeerde in 1637 theologie in Groningen.⁴ Het grafscript op de grafsteen in de kerk van Greetsiel luidt:

'Johann Michael Knottnerus exul Palatinus post varios casus Past. eccles. primum Pilsumanae per VI. annos hujus Gretanae per XXXIX annos ad patriam tendens, huic loculo farcinam concredidit. Actum ao. reparatae salutis 1684 peregrinitatis 69. Et tu Viator nil efferes. Vade et sequere volens, quo iata.'

Vertaald luidt de tekst:

*'Johann Michael Knottnerus, een vluchteling uit de Pfalz, die volgens het lot eerst 6 jaar predikant is te Pilsum en daarna 39 jaar hier in Greetsiel. Hij heeft zijn vaderland verlaten en zijn lichaam hier toevertrouwd. Hij is overleden in het heilsjaar 1684 op 69-jarige leeftijd van zijn vluchtelingschap. Ook jij wandelaar, zult niet uit dit leven brengen. Ga en volg waarheen je Zender je brengen zal.'*⁵

Kerk in Greetsiel

Johann Michael Knottnerus

Johann Michael Knöttnerus (zoals hij zich nu noemde) werd in 1641 benoemd tot hervormd predikant in Oost-Friesland, eerst als tweede of 'jongste' predikant te Pilsum en vanaf 1645 als voorganger in de havenplaats Greetsiel, waar de grafelijke familie een belangrijke vinger in de pap had. Dankzij deze laatste aanstelling was hij een van de voornaamste geestelijken in deze welvarende kuststreek (de Krummhörn) geworden. Zoals andere predikanten zal ook Johan Michael tevens een boerenbedrijfje met wat rundvee, weidepercelen en bouwland

⁴ Zie voor meer informatie over de familie Knottnerus:

<https://ottoknot.home.xs4all.nl/werk/Familie%20Knottnerus.html>

⁵ [https://ottoknot.home.xs4all.nl/werk/Familie%20Knottnerus.html# %E2%80%8E5. Oost-Friesland](https://ottoknot.home.xs4all.nl/werk/Familie%20Knottnerus.html#%E2%80%8E5.%20Oost-Friesland)

hebben beheerd. De gewone dorpspastorieën waren voorzien van een boerenschuur met een veestalling. Johann Michael Knottnerus trouwde met Esther (Hester) Hillenius, waarschijnlijk een dochter van de strenge Groningse stadspredikant Cornelius Hillenius (1568-1632. Vervolgens trouwde hij met Geeske Behrents, een weduwe uit de Krummhörn. Juliana Bo(e)lenius was zijn derde vrouw en stamde vermoedelijk uit een lutherse familie in Aurich. Een zoon van Johann, Johan Friedrich, trouwde met Swaantke Hillenius, dochter van dominee Damuel Hillenius en nicht van Esaias Hillenius.⁶

Kerk en voormalig vicariaat te Greetsiel. De voormalige hoofdpastorie bevindt zich schuin tegenover de kerk (Hohestraße 1). Het is tevens het geboortehuis van Ubbo Emmius, de stichter van de Groningse universiteit.

Esaias sterft op 22 december 1698. Hij wordt begraven in de kerk van Usquert, waar zijn grafsteen nog steeds te vinden is.

---

⁶ Zie voor een uitgebreid overzicht van de familie Knottnerus:
<https://ottoknot.home.xs4all.nl/werk/Familie%20Knottnerus.html>

ANNO 1698 DEN 22 DECEMBER IS OVERLEDEN DIE EERWAARDE REGTSINNIGE LEERAAR ESAIAS HILLENIIUS NAEDAT HIJ SIJN PREEDICKAMPT GETROUWELIJK VIERTIEN JAREN TOT BILLINGEWEEER EN SEVEN EN DARTIGH JAREN TOT USQUERT HEEFT BEDIENT GERUSTELIJK IN DEN HEERE ONTSLAPEN EN LIGT TEN HOOFDEN VAN DESE STEEN BEGRAVEN WIENS VADER ALS PREDICANT TOT GRONINGEN ANNO 1632 EN GROOTVADER ALS PREDICANT TOT ROTTERDAM 1600 OVERLEDEN SIJN

In dezelfde kerk hangt een klok, waarop de naam van Esaias Hillenius staat vermeld:
FEIO SICKINGHE, HEER OP LUIDEMA EN PREMIER COLLATOR TOT USQUERT, ESAIAS HILLENIIUS, PASTOR, HARMEN CNOL EN PIETER CORNELIS, KERCKVOOGHDEN. SOLI DEO GLORIA. LEONRAD WALRAVEN ME FIRI FECIT 1690.

Michael Hillenius

In de kerk van Usquert zijn ook Michael Hillenius, een zoon van Esaias, en Michaels vrouw Elysabeth Christiany begraven. Michael Hillenius werd geboren op 31 juni 1656 en stierf op 18 februari 1722. Hij was o.a. Redger te Wehe en trouwde op 5 december 1686 in Usquert met Elysabeth Christiany, geboren op 8 maart 1657 en overleden op 11 maart 1737.

Grafschriften

Michael Hillenius in den tijd Redger tot Usquert en verscheidene andere Carspelen meer is den 18 Feb. 1722 Christelijk in den Heere ontslapen oudt 66 jaar en legt alhier begraven.

Elysabeth Christiany Wed, wijl ... M. Hillenius is den 11 Marty 1737 Christelijk in den Heere ontslapen oudt 80 jaar en 3 dagen en legt alhier begraven.

